DEBATT: Krever at SV-topper tar ansvar for partikollaps. s. 8

18.–24. NOVEMBER 2011
NUMMER 42 / 59. ÅRGANG

nytid

WWW.NYTID.NO

NORGES GLOBALE UKEMAGASIN

Hos opposisjonelle i Bahrain. s. 28

Ikke sammen

Her vaier det norske og samiske flagget sammen. Men ellers kobles samer nå til Hitler, DNA-testing og gjøkunger.

Side 16–25

KYOTO PROTOCOL 2
No. 0004
KLIMANØYTRAL TRYKKSAK

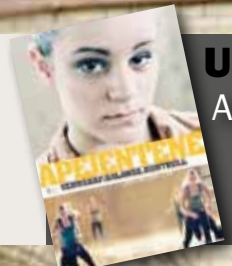

Ukasfilm.
Apejentene
side 47

Utengrenser.
Egypt:
Veien videre
side 40

Ukasbok.
Øyvind
Strømmen
side 46

KR 39
7 023060 102111

KONTRAST: Dette samiske flagget ble laget i Karasjok i forbindelse med feiringen av samefolkets dag 6. februar. Men utenfor Sapmi, og når det ikke er samedag, får samiske symboler sjelden stå i fred. FOTO: SCANPIX

Hvit snø, samer må bløe

Hver tredje same rapporterer å bli diskriminert i Norge. Det er ti ganger så mange som blant andre nordmenn. Nå trekkes Hitler og DNA-testing inn i diskusjonene, der det stilles spørsmål ved om samene «egentlig» er en urbefolkning.

AV CARIMA TIRILLSDOTTIR HEINESEN carima@nytid.no

SPRÅKKAMP
En nyvalgt Tromsø-ordfører fra Holmenkollåsen fikk stanset at Nord-Norges hovedstad også kan kalle seg Romsa. Hvorfor provoserer samisk kultur i Norge anno 2011?

Øker. Trusler og sjikane av den samiske minoriteten er ikke bare vanlig. Den er dagligdags. Også i 2011. Også etter 22. juli. Og nå i november skjøt debatten ny fart. For nå kobles samene til Hitler og nazismen.

Den 3. november mottok Tromsø Sameforening et trusselbrev der hakekorset er risset inn i sameflagget. Hitler er tegnet i kofte. Og det nordsamiske ordet på Tromsø, Romsa – det som har gitt navn til «Nordens Paris» – er skrevet inn ved siden av på trusselbrevet.

Brevet er politianmeldt. Men debatten om samenes plass i Norge fortsetter. For 9. november ble det klart at Tromsø trekker søknaden om å gjøre kommune til en del av det samiske språkområdet. Det nye borgerlige kommunestyret, med en Høyre-ordfører opprinnelig fra Holmenkollåsen, vedtok nemlig å omgjøre det forrige bystyrets vedtak fra juni.

«DNA-forskning kan bidra til mer sikker kunnskap om samenes opprinnelse, ved å sammenlikne DNA fra nålevende samisk befolkning og eldgamle samiske skjeletter.»
NRK Brennpunkt, 15. november

Samisk og norsk blir likevel ikke likestilte språk i Nord-Norges hovedstad, tross i at den samiske urbefolkningen har bodd her i århundrer. Og tross at Norge offisielt er et land bestående av to folk: nordmenn og samer.

Forsker ved senter for Samisk helseforskning ved Universitetet i Tromsø, Ketil Lenert Hansen, er skuffet, men ikke overrasket, over hvilke reaksjoner debatten om samisk språk har vakt.

– Debatten har vist at rasistiske holdninger, eller en mer generell fremmedfrykt, har en tendens til å gå i arv mellom generasjoner, samt at holdningsendringer tar lang tid å endre. Man skulle tro at Tromsø som hovedstad i Nord-Norge og med sin status som urfolkby, skulle være en drivkraft for integrering av samisk språk og kultur. Isteden har debatten blitt ført med kunnskapsløshet og netthets av den samiske befolkningen som sitt fremste kjennetegn, sier Hansen.

Da Tromsø for et par år siden søkte om å få arrangere de olympiske leker, var den samiske kulturen et sentralt argument for å få vinter-OL i 2018. Etter at OL-kampen synes tapt, har debatten gått over på andre spor. Samer i nord minnes ennå utspillet til nåværende varaordfører i Porsan-

Samiske språk

- Disse kommunene er i dag del av det samiske språkforvaltningsområdet: Nesseby / Unjárgga, Tana / Deanu, Karasjok / Kárášjoga, Porsanger / Porsáŋgu, Kautokeino / Guovdageaidnu, Kåfjord / Gáivuona, Lavangen / Loabáid, Tysfjord / Divtasvuona og Snåsa / Snåase.
- Innen området er samisk og norsk likestilte språk. Offentlige virksomheter skal oppfylle samelovens språkregler og tilrettelegge for kommunikasjon på samisk. Det skal sikre innbyggerne grunnleggende rettigheter vedrørende bruk av samisk.
- Av de samiske språkene som er og har vært i bruk i Norge har UNESCO i sin «røde liste» klassifisert østsamisk, pitesamisk og umesamisk som utdødde. Lulesamisk og sørsamisk er «alvorlig truede» språk, mens nordsamisk er klassifisert som «truet».

OL-GIMMICK: Den 15. februar 2008, en uke etter Samefolkets dag, framførste Ande Somby (t.h.) en spesiallaget joik for eks-alpinist Kjetil Andre Aamodt på Blåtind, rett over Tromsø. Anledningen var befaring og prøvekjøring av utfortraseèn beregnet for til OL 2018. Høsten 2011 vil ikke Tromsø fronte seg som sameby lenger. OL-slaget er tapt. FOTO: TROMSØ 2018/SCANPIX

– Press på de unge

Unge samer føler nå så sterkt press at de begynner å mislike det samiske selv, opplyser ungdomsforbundsleder Saia Stueng.

AV CARIMA TIRILLSDOTTIR HEINESEN

Skuffet. – Jeg kjenner eksempler på at flere unge samer nå tar avstand fra det samiske. Årsaken er at det er så sterkt å leve som same i dagens Norge, i et samfunn som viser sin motstand og uvitenhet mot den samiske kulturen i så stor grad som det gjøres nå.

Det sier Saia Stueng, leder i Ungdomsforbundet til Norske Samers Riksforbund, i Karasjok. I en undersøkelse av avisa iTromsø, kommer det fram at 38 prosent av tromsøværingene er definitivt mot og 16 prosent er «i hovedsak mot» å bli del av det samiske språkområdet. Bare 19 prosent støtter vedtaket fra juni.

Stueng trekker særlig fram ungdommer og eldre som tapere. Hun mener dårlig informasjon om samisk kultur må ta mye av skylden for fordommene.

– Det norske samfunnet må samarbeide og anerkjenne samer som en reell del av samfunnet, og ikke noe som bare trekkes fram når man ønsker OL eller å vise urfolk i turistsammenheng. Det må legges til rette for at samer i større grad kan praktisere sin kultur, og da være stolte av det, sier Stueng.

SAMISK: Aili Guttorm fikk ikke samisk språkopplæring på Østlandet. FOTO: PRIVAT

«Lærerne skjønte ikke hvorfor vi skulle ha samisk undervisning, vi snakket jo norsk.»
Aili Guttorm (20), same på Østlandet

Måtte pendle

Da samisktalende Aili Guttorm (20) som sjetteklassing flyttet til Moss, ble utfordringen med å finne en samiskspråklig lærer så stor at Guttorm måtte pendle til Karasjok for å få den språkopplæringen hun hadde krav på.

– Hver høst måtte mamma slite for at jeg skulle få den språkundervisningen jeg hadde rett på. Lærerne skjønte ikke hvorfor vi skulle ha samisk undervisning, vi snakket jo norsk, forteller Guttorm.

Hver fjerde uke dro hun til Karasjok for å få språkopplæring i morsmålet. Her tilbrakte hun to uker av gangen for å få den undervisningen hun hadde krav på.

– Det er bekymringsverdig at tilbudet om samiskundervisning tas på alvor. Det er utrolig viktig både å legge til rette for, og bevare det samiske språket. Hele opprettholdelsen av den samiske kulturen avhenger av at språket bevares og tas på alvor, slik det er i dag får jeg inntrykk av at dette er alt for lite vektlagt, særlig blant barn, sier Guttorm som til daglig jobber i Samisk barnehage på Tøyen i Oslo.

Eksotisk å være same

Store deler av oppveksten har Guttorm opplevd at hennes samiske bakgrunn har blitt kommentert, både med negativ og positiv undertone.

– Jeg har aldri vært flau over min samiske bakgrunn, og hvis folk spør, forteller jeg at jeg kommer fra Karasjok. Da spør gjerne folk om jeg er same, og så dukker alle de merkelige spørsmålene opp, forteller Guttorm, og trekker fram et par eksempler på spørsmål som har kommet opp i forbindelse med hennes samiske bakgrunn.

– En gang trodde to gutter i klassen min at jeg hadde reinsdyr i hagen her i Moss.

Selv om hun synes det er trist, har hun forståelse for at enkelte samiske ungdommer skjuler sin samiske identitet.

– Det er trist å tenke på at folk ikke tør å være hvem de er, men jeg har forståelse for at mange kanskje tenker at det er lettest sånn, sier Guttorm.

– *Hva tror du er grunnen til at samer utsettes for diskriminering?*

– For det første tas ikke hetsen av samer og samisk kultur på alvor. Dersom noen tullejoiker på tv, eller på andre måter gjør narr av den samiske kulturen, er det forventet at man skal le av det. Ofte er ikke humoren ondsinnet, men det er faktisk ikke alle som synes det er morsomt. Særlig ikke når dette blir hovedmåten man behandler den samiske kulturen på, sier Guttorm.

Hun mener myndighetene må gjøre mer for å stoppe diskrimineringen, og trekker fram informasjonen i grunnskolepensumet som en viktig del i bekjempelsen av fordommene. ■

HETS: Slik knyttes sameflagget til hakekorset i trusselbrev anno 2011. FOTO: FAKSIMILE

ger, Thorvald Aspenes (Frp), som i 2009 sammenlignet sameretten og sametingspresident Egil Olli med Vidkun Quisling og Adolf Hitler.

Blogger vil flytte

«Samene er som gjøken. Sparker ut eggene til andre fugler, legger sine falske egg i reiret og får andre til å gjøre jobben med å fostre opp ungene.» Dette var et av flere hetsende utsagn som dukket opp på nettdebatt-feltet til avisa iTromsø, i etterkant av sommerens språkdebatt. Flere av nettavisene har nå måttet stenge kommentarfeltene på nattestid.

Den samiske bloggeren Lill Tove Veimæl (32) vurderer nå å flytte fra byen sin. Hun skriver på sin blogg, til alle Tromsøborgere:

«Jeg er drittlei av å møte konstant motstand på grunn av bakgrunnen min. Jeg er drittlei av å hele tiden måtte forsvare kulturen min, forsvare de tiltak som iverksettes for å redde og bevare et truet språk, og jeg er drittlei av å diskutere med mennesker som kun er opptatte av å bekrefte sine fordommer og ikke av å utvide kunnskapshorisonten sin.»

Det er ikke første gang i år at tiltak for å fremme samisk kultur har vakt reaksjoner. Da Bodø kommune, sju år etter et vedtak om at kommunen offisielt også skulle ha et samisk navn, hang opp veiskilt med det samiske navnet Bådaddjo, sammen med Bodø-skiltet, tok det ikke lang tid før det ble tagget ned og til slutt stjålet.

«Jeg er drittlei av å hele tiden måtte forsvare kulturen min.»
Lill Tove Veimæl, blogger i Tromsø

Debatten om samenes plass i Norge hardner til. 15. november viste NRK 1 en Brennpunkt-dokumentar om samenes krav, i etterkant av at Norge har undertegnet ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter: «Stjernøya utenfor Alta har vært statens eiendom. Nå krever reindriftssamene denne eiendomsretten som urfolk.»

Samtidig legger Brennpunkt ut en nettsak som problematiserer hvorvidt samer egentlig er urfolk i Norge: «Skjeletter i skapet: DNA-forskning kan bidra til mer sikker kunnskap om samenes opprinnelse, ved å sammenlikne DNA fra nålevende samisk befolkning og eldgamle samiske skjeletter. Men slik forskning vil ikke Sametinget ha,» skriver NRK.

36 prosent diskriminert

I Ketil Lenert Hansens nye doktor-

avhandling, *Ethnic discrimination and bullying in relation to self-reported physical and mental health in Sami settlement areas in Norway* (2011), kartlegges diskriminering i nord-Norge.

Der kommer det fram at mens 3,5 prosent av den norske majoritetsbefolkningen føler seg utsatt for diskriminering, er tallet for samisktalende over ti ganger så høyt. Hele 36 prosent av den samisktalende befolkningen rapporterer at de føler seg utsatt for diskriminering. Utvalget bestod av 12.000 personer fra Finnmark, Troms, Nordland og trøndelagsfylkene, og omtrent 4000 samer var spurt.

– *Hvordan har diskrimineringen av Norges urbefolkning utviklet seg de siste årene?*

– Det er et godt spørsmål, som jeg ikke vet svaret på. Undersøkelsen min er den første som har studert etnisk diskriminering i Norge i et stort og representativt utvalg. For å få svar på utviklingen, skal vi i gang med en oppfølgning i januar 2012, svarer Hansen.

Han påpeker at Norge generelt sett har lite data å vise til når det kommer til den samiske befolkningens helse og levekår. I avhandlingen påpekes det også hvilke helsemessige konsekvenser diskrimineringen har. Folk blir rett og slett syke av mobbingen, de får psykiske problemer:

– Den sterkeste sammenhengen er kanskje å finne mellom diskriminering og mental helse, påpeker forsker Hansen.

Den høyeste rapporteringen om diskriminering var å finne blant samiske menn i alderen 36-57 år, der 41 prosent rapporterer å ha blitt diskriminert.

Hittil er kun ni kommuner i Norge med i forvaltningsområdet for samiske språk. Røyrvik kommune i Nord- Trøndelag har siden juli 2010 jobbet for å bli med, men da statsbudsjettet for 2012 ble lagt fram 6.oktober, ble det klart at Røyrvik likevel ikke får mulighet til å innlemmes i forvaltningsområdet for samisk språk med det første. Regjeringen gir ikke penger.

Leder i Norske Samers Riksforbund (NSR), Aili Keskitalo, mener dette er spesielt merkelig siden Regjeringen har selv signalisert at sørsamisk språk er prioritet, og at 2013 skal markeres som et nasjonalt språkår.

«Røyrvik kommune har gjort et stort arbeid for å forberede seg til å bli en del av forvaltningsområdet. Vi er nå bekymret for at dette arbeidet stopper opp. Sametinget må gjøre en jobb overfor Stortinget for å få på plass dette før statsbudsjettet endelig vedtas,» uttaler Keskitalo til NSRs nettsider.

Ifølge Hansen er det er samer bosatt utenfor de definerte samiske språkområdene som rapporterer om hyppigst diskriminering. Her sier halvparten av de spurte at de opplever diskriminering.

– I det samiske språkforvaltningsområdet vil en sterk identitet være en modererende faktor på den negative effekten diskriminering har på helse. Dette skyldes nok at samer her har flere samiske institusjoner, som bidrar til et kollektivt vern. Sannsynligvis er det blitt lettere å praktisere kulturen sin for den enkelte same etter at området ble en del av språkforvaltningsområdet, sier Hansen.

– *Hva mener du skal til for å stoppe diskrimineringen av norske samer?*

– Holdningene som samer opplever i samfunnet er en negativ arv fra fornorskningstiden, der barn og voksne har arvet fordommer og holdninger fra eldre generasjoner. Dette må vi bevisst ta et oppgjør med. Veien er ennå lang å gå før vi får bukt med diskriminering av samer og andre minoriteter i det norske samfunnet. Vi må gå aktiv inn i barnehage og skole og drive

Samisk i loven

- Grunnlovens § 110 a gir staten plikt til å sikre at samer kan «sikre og udvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfunnsliv». Sameloven fikk et nytt kapittel om språk i 1990.
- I Samelovens § 1–5 slås det fast at samisk og norsk er likeverdige språk, og at de skal være likestilte etter bestemmelsene i samelovens kapittel 3

Kilde: Regjeringen.no, Lovdata.no

«Den sterkeste sammenhengen er mellom diskriminering og mental helse.»
Ketil Lenert Hansen, forsker ved Universitetet i Tromsø

BARNEHAGE: Tromsøs ordfører påpeker at Samisk barnehage i Tromsø åpnet på Samefolkets dag i 2007. Her ser vi, bak f.v., Aurora (4), Dina (4), Nathalie (5), Siri (4), Patrik (4), Oliver (5) og Jørgen (4). Foran f.v. Cecilie (5), Isak (5) og Oliver (5). FOTO: SCANPIX

– Tilbudet er godt nok

Borgerlige partier lokket velgere med at samespråksøknad ville bli trukket. Valgløftet ble holdt.

AV CARIMA TIRILLSDOTTIR HEINESEN

Forklarer. Ett av valgløftene fra Høyre og Fremskrittspartiet i Tromsø, i forkant av kommunevalget i september, var å trekke tilbake søknaden om å innlemme byen som del av det samiske språkforvaltningsområdet.

Dette var også noe av det første Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre fikk gjort etter at de i høst vant makten. Tromsøs nye ordfører, Jens Johan Hjort (H), mener at kommunens språktilbud er godt nok.

– Jeg har forståelse for at folk kan se at det å trekke søknaden som urettferdig. Men tilbudet i dagens Tromsø er godt nok, det har nesten alle erkjent. Vi har et språktilbud fra barnehagealder til syke- og aldershjem. Også innen kultursektoren i kommunen er samisk språk og kultur godt representert, sier Hjort til Ny Tid.

Den nye ordføreren i Nord-Norges hovedstad, på samisk Romsa, er opprinnelig advokat fra Oslo og velstående Holmenkollåsen. Hjort sier at en av hovedgrunnene bak omgjøringen var at han savnet en behovsanalyse for hvorfor Tromsø skulle bli en del av det samiske området.

«Tilbudet i dagens Tromsø er godt nok, det har nesten alle erkjent.»
Jens Johan Hjort, Tromsø-ordfører (H)

– Etter en gjennomgang av hva det faktisk vil innebære å bli en del av det samiske språkforvaltningsområdet, kom vi fram til at denne «pakken» som følger med en slik omlegging treffer feil i Tromsø. Opplegget er nok mer egnet til mindre kommuner, med en større samisk befolkning.

– Men bør ikke den samiske befolkningen ha de samme rettighetene som kommunens øvrige innbyggere?

– Jeg har stor respekt for at de som kjenner hvor skoen trykker definerer hva som trengs. Denne debatten har imidlertid vært preget av en usmakelig retorikk. I fremtiden håper jeg på en debatt tuftet på respekt fra begge sider. Det at vi har trukket søknaden, betyr ikke at vi ikke

skal gjøre mer for samisk språk og kultur fremover, men at vi skal vurdere det annerledes. Vi trenger en bedre dialog mellom den samiske befolkningen og myndighetene, slik at vi sammen kan komme fram til tiltak som letter situasjonen og kommer den samiske befolkningen til gode, forklarer Tromsø-ordfører Hjort. ■

ORDFØRER: Jens Johan Hjort (H) styrer Tromsø kommune etter valget i september. FOTO: TROMSØ KOMMUNE

holdningsskapende arbeid. Vi må å klare å bryte ned skille mellom «oss og dem» og skape et likeverdig samfunn. Dette er en omfattende prosess, som tar lang tid, kanskje flere generasjoner, avslutter Hansen.

Upopulært forslag

Seniorrådgiver Magne Ove Varsi i Galdu, kompetansesenter for urfolks rettigheter, mener redaktører i norske aviser må gjøre mer for å komme netthetsen mot samene til livs.

– Når det kommer til mediedekningen, og hvem man har sluppet til orde, er det alvorlig at redaktørene velger å svikte sitt ansvar ved å slippe gjennom så mangehatefulle kommentarer om samer i for eksempel nettdebatter. Mange av bemerkningene er direkte rasistiske, og diskriminerende, men vekker ikke de samme reaksjonene som de ville gjort dersom det var andre grupper som var omtalt, påpeker Varsi.

Norge har gjennom flere internasjonale og nasjonale lover forpliktet seg til å tilrettelegge for at norske samer på best mulig måte skal ha mulighet til å bevare sin språklige og kulturelle arv.

«Den sterkeste sammenhengen er mellom diskriminering og mental helse.»
Ketil Lenert Hansen, forsker ved Universitetet i Tromsø

– Samene, både som folk og individer, har en lovfestet rett til tiltak som bevarer det samiske språket, og den samiske kulturen. Det er alvorlig at Tromsø, som ønsker å framstå som Norges urfolkby, aktivt motarbeider at byen skal bli en del av det samiske språkforvaltningsområdet, sier Varsi.

Den 27. oktober var Frp ute med et nytt forslag om at Norge skal tre ut av ILO-konvensjon 169, om urfolk og stammefolk. Partiet vil oppheve Finnmarksloven, legge ned Sametinget og avvikle forvaltningsområdet for samiske språk. Utspillet vekker reaksjoner internasjonalt. 28. oktober advarte FNs spesialobservatør for urfolks rettigheter, James Anaya, norske myndigheter mot å frata samene deres rettigheter.

De interne kampene i norske kommuner blir slik fulgt med argusøyne også på FN-nivå. ■